

Драгутин ЛЕКОВИЋ*

ВЛАДИМИР ПУТИН – НЕИМАР НОВЕ РУСИЈЕ**

Црна Гора је свакако привилеговано мјесто гдје треба говорити о Владимиру Путину и његовој ери, а Црногорска академија наука и умјетности, као највиша институција црногорске духовности, привилеговано је мјесто гдје у Црној Гори треба говорити о Путину и његовој ери. Због тога треба одати посебно признање Председништву наше Академије што је схватило потребу да се на Трибини Академије говори о Путину као неимару нове Русије. Искрено захваљујем што је мене почастовала да о њену одржим предавање.

Тема „Путин као неимар нове Русије” врло је сложена и осјетљива. Оно што је посебно чини сложеном и деликатном је то што је морамо размотрити без временске дистанце.

Управо зато сматрам да треба да објасним откуда и зашто је мени припала част и улога да говорим о тој крупној и актуелној теми.

Моја везаност за Совјетски Савез и љубав према њему је општепозната. Та љубав и идеолошка везаност су ме, поред осталог, тјерале да живо пратим збивања у тој земљи и да што боље упознајем њена остварења.

Совјетске научне институције и актери достојанствено су оцијенили моју љубав према Совјетском Савезу и моје научне домете и публикације. Позивали су ме на међународне конгресе који су се одржавали у Москви и повјеравали ми најодговорнија предавања о најсложенијим темама времена. Држао сам предавања у Институту филозофије Академије наука, затим у Академији друштвених наука при ЦК КП Совјетског Савеза, која је формирала најистакнути-

* Академик Драгутин Лековић, ЦАНУ.

** Предавање одржано на трибини Црногорске академије наука и умјетности, 20 децембра 2007. године.

је совјетске и иностране партијске и државне кадрова. И најзад, ангажован сам од стране најугледније идеолошке институције – Института марксизма-лењинизма да одржим предавање о тада најактуелнијем и најспорнијем питању – *Лењин и стаљинизам*, о коме су се у међународном комунистичком и социјалистичком покрету водиле оштре дебате: да ли је стаљинизам настао у континуитету са Лењином или представља раскид са Лењином и лењинистичком традицијом?

Поред свега тога, Институт филозофије Академије наука СССР-а понудио ми је двогодишњи боравак у Москви ради заједничког рада на пројекта „Филозофија и савремени свијет”. То нажалост, није сам могао прихватити због лоших односа између СССР-а и СФР Југославије и идеолошких сумњи које је то могло изазвати.

Могу слободно рећи да такву пажњу и почаст нико у Титовој Југославији, нити изван ње, није доживио.

Вјерујте ми да све ово не износим ради хваљења и величања себе, него ради објашњења моје везаности за Совјетски Савез и објашњења узрока који су ме наводили да историју и дјелатност те земље живо и трајно проучавам.

Морам изнијети и још једно сјећање из времена мојих боравака у Москви. Преморен интензивним интелектуалним напорима, у касним поноћним сатима, ради освјежења, излазио сам у то вријеме у шетњу тада пустим и свијетлим Црвеним тргом. Шетајући, осјећао сам се као да сам на крову свијета, и фактички Црвени трг је тада био кров свијета.

Распад Совјетског Савеза и пораз европског социјализма, трагично сам доживио. Да бих себи, а и другима, ствари објаснио и докле се смирио, написао сам рад о узроцима пропасти и историјским перспективама социјализма.

Иако сам распад Совјетског Савеза и пропаст реалног социјализма трагично доживио, ипак сам интимно мислио да тако велика земља као што је Русија, тако бројни, храбри и стваралачки руски народ и тако богата и узвишена руска духовност не могу да пропадну. Они ће једнога дана васкрснути као феникс. У тој нади настао сам живо да пратим збивања у Русији и тенденције и резултате њеног развоја.

И када се на историјској сцени појавио Владимир Путин, то је у мени изазвало не само наду да он може бити очекивани препоро-

дитељ Русије него и нову обавезу да подробно пратим његове државничке активности и резултате које постиже.

Надам се да сам довољно објаснио зашто је баш мени припала част да говорим о Путину као неимару нове Русије.

О неимару нове Русије, Владимиру Путину, нећу говорити као историчар, социолог и политиколог, него понајвише, ако не и искључиво, као *филозоф историје*, јер се тако његова дјелатност најтемељитије и најпотпуније освјетљава.

Особеност филозофско-историјског приступа овој теми састоји се у томе да предмет обрађује како са хронолошког тако и са логичко-системског становишта: проблематизује га и теоризира. Емпиријско – чињенице и збивања – подређује теоријском.

Друга особеност филозофско-историјског приступа предмету је да тежи откривању и што потпунијем освјетљавању односа субјекта и објекта у историјском процесу.

Освјетљавање односа субјекта и објекта у историји врши се најприје анализом објективних околности и услова које историјска личност затиче, са којима се сучељава, и које треба да разријешити. Објективни услови и околности су коријен историјског кретања. Они не само подстичу него и налажу да се тражи излаз и налазе алтернативе.

Објективна ситуација је опредјељујућа за излаз из кризе и невоља, а субјективни фактор – одговарајућа личност, одлучујућа, јер она изнаходи алтернативу и иницира смјер историјског кретања.

Објективна ситуација и битне околности Русија у вријеме Јељцина били су *фактички* трагични. Народ је не само живио у економској него и духовној биједи – био је клонуо духом и изгубио вјеру у себе. Стање духа карактерисали су разочарање, безнађе и имобилизам. Трагика стања друштва била је у тома што старо – социјализам, нијесу могли, а по свој прилици, ни жељели да поврате, а за ново није било ни личности нити објективне снаге.

Уза све наведено, Јељцинова Русија била је оптерећена најтежим главобољним невољама: пљачкашком приватизацијом, која је омогућавала да највећи дио народног богатства постане плијен умјешних и бескрупулозних појединаца, посебно оних који су били у директној спреси са режимом. Уз невиђену пљачку друштвеног богатства, извршен је и баснословни извоз тог богатства у иностранство. До 2000. година изнијета је сума коју је немогуће тачно утврдити, али која са креће између 300-500 милијарди долара.

Друга велика глобална невоља Русије био је губернаторски феудализам, који је не само омогућавао губернаторима да њихове губерније буду државе у држави него је и директно угрожавао јединство и стабилност земље.

Трећа глобална невоља Јељцинове Русије био је сецеонистички тероризам, посебно чеченски, који је не само односио огромне недужне људске животе него и директно пријетио да одвоји регион од матице земље.

Економска биједи највећег дијела становништва, посусталост народа и друштвено незнање, изазвали су драстично опадање популације. Од 1992. до 2000. године број руског становништва опао је за 6,8 милиона људи.

Распадање државе, пропадање економије и оскудица у финансијским средствима, изазивали су не само слабљење војне индустрије него и опадање војне снаге земље, као и угледа руске војске. Руска армија, која је увијек била понос и главна узданица земље и народа, постала је маргинална. Чак се сматрало да, ради финансијске оскудице, треба одустати и од најпрестижнијег подухвата – космичких пројеката.

Спољнополитички статус Јељцинове Русије био је не само жалостан него и понижавајући. Спољна политика Русије више се креирала у Вашингтону него у Кремљу. Јељцин и његов министар спољних послова, Андреј Козирјев, чврсто су не само вјеровали да се стратешки интереси Русије потпуно подударају са америчким него и да Русија може постати модерна и просперитетна земља само уколико слиједи систем вриједности и досљедно прати спољнополитички курс Сједињених Америчких Држава. Тако је Русија практично пошла путем сателитизације.

По свим параметрима, Јељцинова Русија била је нулта тачка целокупне руске историје.

Горди, херојски и стваралачки руски народ могао је мирно да подноси пљачку националног богатства и економску биједу у којој живи, али није хтио, нити је могао да прихвати понижења која је доживљавао. Објективне околности налагале су да се тражи излаз и да се покрене тачак историје.

Ако су објективне околности, које се чак могу узети и као објективна *нужносћ*, тражиле личност која својим квалитетима и особинама може бити на нивоу задатака историје, Путин је својим

личним особинама и високим квалитетима, ако се то може рећи, био предодређен да буде *прејородишњел* Русије.

Истина је да Јељцин није изабрао Путина као насљедника зато што је бринуо о уздизању земље и просперитету народа, нега искључиво из разлога личне безбједности. Свјестан да је Русију претворио у развалину и да зато заслужује и може да очекује најстрожу казну, Јељцин је насљеднике изабрао из КГБ-а, који фактички може да га заштити од евентуалног судског процеса и могућне најтеже казне, тако да би у миру могао довршити свој живот. То му је Путин и гарантовао и то је фактички тако и било. Тиме је мистерија доласка на власт Владимира Путина *суштински* разријешена.

Наведени аранжман се може критиковати или одобравати, али је био наметнут ситуационим околностима, и у том смислу прихватљив, макар у крајњој инстанци.

У овој смјени власти није битан одлазак Јељцина, јер је он означио одлазак у физичку и историјску смрт, него долазак једне нове личности на чело Русије, која ће је фактички учинити новом Русијом.

Како по филозофији историје треба оцјењивати историјске актере, а у том смислу и Владимира Путина? Начелан одговор је – са *сјановишња ѿшјалишњеша*. А то значи, прво, по томе шта ново доноси у односу на свог претходника, а затим, како утемељује будућност своје земље. Другачије речено, какву будућност замљи обезбеђује.

Оба наведена критеријума су важна, али је овај други битнији, јер има државника који су постизали много новог у односу на своје претходнике, али нијесу обезбиједили поуздану и достојанствену будућност својој земљи. Можда би се Јосип Броз Тито могао убржити у такве државнике.

Шта је највише допринијело да Владимир Путин буде велики државник? Свакако, најприје његови високи лични квалитети: *ѿаѿриѿишам, одлучношћ, чврстѿина воље и ѿлобални начин мишљења*.

Владимиру Путину је веома много помогао и рад у служби КГБ. По природи ствари, таква служба је битно патриотска – ради на откривању замаскираних и вјештих непријатеља, стално је мобилна, подстиче организационе способности и професионалну мобилност. Ниједна друга служба или професија није толико образовно и формацијски корисна колико служба у КГБ-у. То исто треба рећи и за обавјештајне службе других земаља. Та чињеница и објашња-

ва што се шефови држава често регрутују из круга обавјештајних служби. Подсјетићемо да су два предједника Сједињених Америчких Држава – Реган и Буш старији, били истакнути функционари у америчкој обавјештајној служби.

Поред службе у КГБ-у, значајну улогу играло је и Путиново проучавање руске историје, посебно успона, заокрета и падова у тој историји, као и његово извлачење поука из те историје.

Великом и наглом успону Владимира Путина много је допринијело и формирање партије „Јединствена Русија”, којој је он на челу. У политичком животу, партија је врло често прворазредна полуга успјеха. Путиновом великом успјеху није само допринијела Партија коју је основао, колике њен *iprogram* и понајвише њен *назив*. По програму је *бићно* државотворна и патриотска, а по називу најпривлчнија. У вријеме клонулости народа, посусталости духа и незнађа, као и свеопште разједињености, слоган „Обједињена Русија” уливао је не само повјерење него и будио наду да ће таква Партија објединити руски народ и обновити своју „мађушку”.

Која својства, по филозофији историје, чине државника великим државником? На интелектуалном плану, то је најприје *глобални начин мишљења*. А у оквиру глобалног начина мишљења, то је способност да разликује *бићно* од *небићног* и да адекватно утврди и *ранира* приоритете. Без глобалног начина мишљења и *адекватног* утврђивања приоритетних задатака, ниједан државник не може стварно постати велики државник. Без тих квалитета, он фактички остаје само владар.

Како треба окарактерисати Путинов државнички подухват? Често се говори о Путиновој *ћересћројци*. Ми сматрамо да то није правилна карактеристика, јер је перестројка означила преусмјеравање, а Путинов подухват је многе већи и значајнији – представља уздизање Русије из рушевина и утемељење нове државе.

За Владимира Путина потребно је рећи да је не само на вријеме него и на адекватан начин испољио глобални начин мишљења и савим тачно одредио редосљед приоритета у обнови земље.

Као примарни и најважнији приоритет, Путин је означио *обнову и учвршћење државе*.

Обнова државе је најважнија јер је у друштву *све* посредовано државом. Држава је главна полуга за оздрављење и динамизирање друштва. Зато је, у ствари, Путин своју каријеру и започео као *државоћворац*. Са овог гледишта имао је само два велика и славна

претходника у руској историји – Петра Великог и Јосифа Висарионовича Стаљина. Те три личности – Петар Велики, Стаљин и Путин – инкарнације су трију грандиозних епоха у руској историји. Први је створио велику руску државу и назначио како треба обезбиједити њену велику будућност – окретањем ка Западу и модернизацијом. Други је одбранио државу и народ од најстрашнијег непријатеља који је кренуо да их покори и затим уништи. И уза све то уздигао је Русију и остале државе, у савезу са њом, на свјетски ниво. У ствари, Русија никада није била тако снажна и угледна као у Стаљинове вријеме. Трећи је подигао Русију из развалина и поставио основе да буде моћна и модерна држава.

Колико је велика и значајна Путинова улога у руској историји најбоље се види уколико се он упореди са Горбачовом. Својим стратешким неспособностима, млакошћу воље и имобилизмом, Горбачов је перестројку сахранио а комадање земље препустио амбициозним националистима.

Насупрот Горбачову, Владимир Путин је такоређи разваљену Русију уздигао и фактички је учинио моћном и утицајном државом.

Путин је схватио не само да је први приоритет јачање државе него је предузео и ефикасне мјере да се тај приоритет и практично реализује: развластио је губернаторе и њихове клике и онемогућио дезинтеграцију земље тиме што је ојачао централну власт а губерније, регионе и периферије подредио центру. Поред тога, успорио је, а донекле и ограничио, плачкашку приватизацију и обрачунао се са већим дијелом економских моћника и олигарха. А олигархе је ставио у ситуацију да се изјасне до чега им је више стало – до опљачканог новца или до властите домовине. Другачије речено, да опљачкани новац ставе у функцију обнове своје земље, или да је напусте и оду у емиграцију.

Путин је закључио не саме да је јачање државе најприоритетнији задатак него је схватио да држава може бити јака *само* уколико се ослободи зависности од иностранства, то јест ако се ослободи наслијеђених дуговања. У том смислу, планирао је да се паралелно са обновом економије, ослобађа и од наслијеђених дуговања Совјетског Савеза.

Путин је на вријеме схватио да јаку државу првенствено чине јака економија и моћна војна снага. При томе, он није чекао да обнови економију па да затим унаприједи војну моћ земље, наго је оба та задатка рјешавао синхронизовано.

Рационализацијом и модернизацијом постојећих економских капацитета и фаворизовањем најтраженијих и најпрофитабилнијих ресурса, посебно нафте и гаса, постигао је фрапантне резултате. У 2006. години, обезбиједио је раст бруто националног дохотка за 6,7-6,9%. Смањио је незапосленост, повећао примања грађана и подигао животни стандард.

Наслијеђени дуг Совјетског Савезе, који је износио 165 милијарди долара, у цјелини је вратио кредиторима прије истека рока. Пород тога, обезбиједио је државне девизне резерве земље у веома великом износу – почетком 2007. године биле су 303,7 милијарди долара. У Стабилизационе фондове, у које се уплаћују царине из увоза, било је уплаћено 88 милијарди долара, а стране инвестиције износиле су 41 милијарду долара.

С обзиром на раније економско стање земље и на кратак рок од 8 година, постигнути резултати могу се сматрати фантастичним.

Убрзаним јачањем економске снаге Русије, Путин је створио солидну основу за убрзано јачање њених војних снага, а јачање тих снага схватио је на *шошалан* начин. Најприје, квалитетније формирање војничког и командног састава армије, повећање дисциплине и одговорности у армији, као и квалитетније побољшање њеног наоружања. А затим, као *паралелно* унапређивање копнених, ваздухопловних и поморских снага.

Највећа Путинова брига на плану јачања армије била је уздизање војне индустрије и производња најмодернијих оружја на свјетском нивоу. Улагањем великих финансијских средстава и сталним личним ангажовањем, постигнути су запањујући резултати. На једној од посљедњих конференција за штампу, Путин је изјавио да се већ врше пробе стратешко-балистичких ракета и криластих ракета комплекса „Искандер”, ракета које се не могу предусрести и оборити, и које представљају директан одговор на стратешке планове САД да успоставе елементе ПРО у Централној Европи.

Путинова брига за јачање руске армије испољила се не само у обезбјеђивању повољнијих финансијских средстава за њен развитак и за јачање војне индустрије него и у његовом *грујевању* са армијом. Он присуствује важним војним маневрима, обиљежавању важних ратних датума, пробама најновијих врста оружја и сл., што га све не само зближава са армијом него истовремене подстиче њену одговорност и борбену спремност.

Владимир Путин је један од ријетких, а можда и једини државник на свијету који је схватио да друштво треба изграђивати на тековинама науке и на научном знању. Због тога је посебну пажњу посветио унапређењу научног живота земље и научних институција. Иако су средства којима је располагао остала доста ограничена, он је, руководећи се логиком приоритета, успио да обезбиједи повољније услове рада егзактним наукама и да знатно подстакне њихово стваралаштво. Треба рећи да су данас руска наука и руске научне институције не само понос Русије него да су и основа свих великих друштвених достигнућа. Она данас имају и огроман међународни научни углед.

Крупни, а можда и најкрупнији, заокрет Путин ја направио на плану спољне политике. На том плану он се није задовољио само исправљањем бројних слабости и промашаја свог претходника Јељцина наго је ишао са тим да темељно елаборира нову концепцију те политике. Јануара мјесеца 2000. године, формулисао је „Концепцију спољне политике Руске Федерације”, којом је утврдио њене стратешке приоритете. Први стратешки приоритет је да се руска спољна политика креира у Кремљу, а не у западним метрополама. Као окосницу руске спољне политике Путин је назначио: осигурати неопходну безбједност земље, очувати и учврстити њен суверенитет и територијални интегритет, повећати њен углед и утицај у међународној заједници као велике државе и учинити је једним од најутицајнијих центара савременог свијета. Владимир Путин је снажно афирмисао принципе и Устав Организације Уједињених нација и истакао њихову прворазредну улогу у очувању мира и стабилности у свијету. Он је посебно истакао да међународна заједница треба да почива на равноправним и партнерским односима између држава и додао да ће се Русија активно залагати да се такви односи практично и успоставе. У том духу спроводио је принципијелну мирољубиву и добросусједску политику.

На спољнополитичком плану Путину је највише стало до успостављања добрих, чак партнерских односа са водећим силама свијета, прије свега са САД, и у том смислу улагао је и улаже много труда. Па ипак, његове наде и напори нијесу дали жељене резултате. Могло би се чак рећи да је он са САД постигао мање резултата него са осталим значајнијим земљама. Томе су, по свој прилици, допринијела три фактора – империјалне претензије САД, којима Русија стаје на пут; друго, велике тешкоће у које су САД запа-

ле у муслиманском свијету – Авганистану, Ираку и Пакистану, па и у Ирану, које слабе њен углед у свијету и које омогућавају Русији да ојача свој углед у тим земљама, а такође и у свијету; и треће, брзи економски, војни и политички успон Русије и појачање њене моћи и утицаја у свијету. Томе посебно треба додати снажну руску гасну и нафтну експанзију која се шири свијетом. Ту такође треба споменути спор око демократије у Русији – приговор америчких челника Путину да сасвим запоставља питање демократије и људских права.

Наведене околности условљавају да водећи људи САД Русију не узимају као корисног сарадника него као опасног ривала, па чак и великог супарника. Поменуте околности наводе их да према Русији више спроводе политику блокаде неголи политику сарадње. То се нарочито испољило у противљењу да Русија уђе у Свјетску трговинску организацију и одлучи да САД успоставе противракетни штит у Пољској, као и радарску базу у Чешкој.

Па ипак, упркос свему наведеном, односе Русије и САД треба побољшавати и уздизати на ниво равноправне и узајамно корисне сарадње, јер би таква сарадња не само обострано била веома корисна наго би имала и благотворан утицај у свијету.

Путинова спољна политика дала ја најпозитивније резултате у односима са Кином. Може се чак рећи да је он односе са том земљом више унаприједио неголи сви његови претходници.

Успостављању добрих односа са Кином много је сметало лоше насљеђе из совјетског периода – идеолошки сукоби партија, нерашчишћени погранични проблеми и нарочито крвави сукоб на ријечи Усури. Томо је допринијело и недовољно уважавање кинеске револуције и вође КП Кине од стране совјетског партијског руководства. Губили су из вида да се велики кинески револуционар и вођа, Мао Це Тунг, не може стављати у исти ред са генералним секретарима партија појединих социјалистичких земаља.

Упркос бројним идеолошким разликама, он је морао бити достојанствено третиран – као славни вођа славне револуције и као лидер велике и угледне социјалистичке земље. А преко тога се ћутке прелазило.

Све наведене околности довеле су до тога да су односи Совјетског Савеза, па и Русије, према Кини дуго били не само узајамно неповјерљиви него и дуго залеђени.

Путин је односе са Кином не само оздравио него и уздигао на ниво правог стратешког партнерства. Поред веома развијене економске сарадње, он је нарочито форсирао војну сарадњу, која чак иде до продаје најмодернијег руског оружја Кини.

Сарадња Русије са Кином је изузетно значајна не само са гледишта наших дана него још виша са становишта будућности, јер ће Кина за двије деценије постати водећа економска и технолошка сила свијета.

У спољној политици Путин је привилеговао сарадњу и са другим великим земљама свијета – са Индијом, на пример. Унаприједио је са њом сарадњу не само на економском него и на војном и културном плану. Та сарадња је изузетно значајна, не само зато што се ради о великој и многољудној земљи него и зато што је то просперитетна и мирољубива земља, која због свега тога ужива посебан углед у свијету.

У приоритете руске спољне политике Путин је убројио на само развој добре сарадње са Њемачком него је уложио и велике личне напоре да се та сарадња што шире оствари. Томе су допринијели и чести сусрети са њемачком канцеларком Ангелом Меркел. Значај проширивања сарадње са Њемачком Путин је видио не само у томе што је она велика, моћна и просперитетна земља него и у томе што се привреде тих двију земаља узајамно допуњују. Успјешна сарадња Русије са Њемачком, као водећом земљом Европске уније, има и шири значај – приближава Русију Европској унији и олакшава сарадњу са Унијом. У сарадњи са Њемачком Путин је остварио доста својих намјера, али су могућности далеко веће и њих треба у цјелини искористити.

Путин је уложио доста напора да оствари чврсту сарадњу и са Европском унијом. Позитивни биланси те сарадње не значе да се није могло постићи знатно више. Али томе су више допринијеле политичке резерве и неповјерење у Русију – посебно у њено уредно снабдијевање гасом и нафтом, неголи Путинова недовољна упорност.

Путин је знатно унаприједио односе са муслиманским свијетом. Схватајући многобројност муслиманског свијета, геостратешки значај муслиманских земаља и природна богатства којима те земље располажу, он је не само знатно побољшао односе са муслиманским свијетом него је исламске земље штитио од западних наметања и притисака.

Иако је Путин постигао значајне резултате у односима са исламским земљама, бројност тих земаља и њихов стратешки значај налажу да се сарадња уздиже на виши ниво. Лоше односе западних земаља са муслиманским свијетом треба искористити ради приближавања тога свијета Русији и остваривање обострано корисне и пријатељске сарадње.

Путин је битно промијенио став Русије у кризним и забрињавајућим проблемима данашњице, као што су Ирак, Иран, Косово и др.

Пошто је косовско питање један од најизразитијих кризних проблема, о њему треба нешто више рећи, посебно из угла совјетско-америчких односа.

Насупрот претходницима, који су Косово и Метохију мање-више узимали као предмет нагодбе са Западом, или испољавали недоследност у ставу према Косову – мијењали ставове и одлуке према користима које могу остварити, Путин је оцијенио да је то *принципијелно* питање, да је у компетенцији Организације Уједињених нација, односно њеног Савјета безбједности, да се одлуке не могу наметати него се морају преговорима и споразумима утврђивати.

Велико Путиново интересовање за косовски проблем објашњава се не само тиме што је Косово дио Србије као словенске православне земље него и жељом да Русија оснажи свој утицај на Балкану. Поред тога, то велико интересовање објашњава се и сличношћу проблема Косова са питањем неких руских регија – борећи се против отцјепљења Косова од Србије, Путин се истовремено бори за очување интегритета и цјелокупности Руске Федерације.

Интересовање администрације Сједињених Америчких Држава за Косово је такође веома велико – могло би се чак рећи много веће него руских политичких и војних актера, јер за Американце тај проблем има не само локални или регионални него и глобални значај *par excellence*.

Послије пропасти реалног социјализма и распада Совјетског Савеза, проблем Косова и Метохије фактички је престао да буде само локални или регионални проблем. Постао је *глобални* или *међународни проблем* у најпотпунијем смислу. Тиме је његово рјешавање превасходно прешло у компетенцију међународног фактора. Српска и албанска страна постале су *савјесни* вујући, а не одлучујући фактори рјешавања тога проблема.

Међународни фактор је рјешење косовског проблема претежно сагледавао из угла својих глобалних стратешких планова и интереса.

Те битно нове околности предсједник Републике Србије, Слободан Милошевић и његови најближи сарадници нијесу правилно схватили и то је њихов први кобни промашај у питању Косова.

Још већи њихов трагични промашај је вјеровање да Косово могу сачувати уз помоћ словенских земаља и комбинацијом са Заједницом Независних Држава, јер су те државе имале много својих крупних проблема до којих им је било много више стало.

Највећа Милошевићева погрешка у питању Косова била је та што није схватио да последице слома реалног социјализма и распада Совјетског Савеза, за Србију нема задовољавајућег рјешења проблема Косова и Метохије и што није ишао за тим да избјегне најгоре од могућих рјешења тога проблема. А то је, за одређено вријеме, било могућно, свакако врло тешко, али ипак могућно.

Предности које је Србија имала у односу на Албанију или друге балканске земље биле су не само велике него и веома значајне: најпространија је и најмногољуднија земља Балкана, заузима централни геостратегијски положај на Балканском полуострву, кроз њу пролазе све најважније европске саобраћајнице, спајајући Источну и Јужну Европу, Западну Европу и Блиски исток.

Због наведених предности, партнерство Србије било је веома пожељно како за Запад и посебно за САД тако и за Исток, односно Русију.

Због тако великих предности, актери САД су хтјели Србију за партнера, под условом да она усвоји западни систем вриједности и да досљедно слиједи америчку спољну политику. То Слободан Милошевић, српска Влада а ни српски народ нијесу хтјели да прихвате. Надали су се да ће уз помоћ Јељцинове Русије и Организације Уједињених нација успјети да сачувају Косово и очувају интегритет Србије.

Наведене наде српских актера су од самога почетка биле илузорне, јер је Јељцину много више било стало до добрих односа са Сједињеним Америчким Државама него до Србије. А Организација Уједињених нација, иако универзална по вокацији и симбол и гарант међународног права, фактички је потпала под утицај Сједињених Америчких Држава. Тако је Србија била осуђена да буде губитник.

Пошто су Албанци са Косова и Албанија као држава у односу на Србију фактички били неупоредиво слабија страна, па сами нијесу могли издејствовати независност Косова, схватили су да то једино могу постићи прихватањем како америчког система вриједно-

сти тако и статусом америчког сателита и то су Сједињеним Америчким Државама ставили до знања. Тиме је опредјељење америчке администрације за Албанце са Косова и за Албанију као државу постало не само коначно него и трајно.

Сматрам да је реченим сва мистерија проблема Косова суштински разријешена. Остаје само да конкретније објасним посебне разлоге због којих амерички актери тако одлучно подржавају косовске Албанце и сецесију Косова.

Амерички интереси у домену Косова су двојаки – политички и војнички.

Политички интереси су да се косовски Албанци и Албанија трајно вежу за САД, а тиме и трајно обезбиједе интереси САД, у првом реду на Балкану.

Други разлог је да се преко Албаније обезбјеђује мир и стабилност у поменутом региону. Албанске националне мањине, које живе у низу балканских земаља, Србији, Црној Гори, Македонији, Грчкој, представљају главни потенцијални реметилачки фактор у балканском региону. Они би чак могли дестабилизovati и драматизовати цио Балкан. Ради спречавања евентуалних нереда и оружаних сукоба и очувања стабилности у региону, амерички актери подржавају косовске Албанце и државу Албанију.

Трећи разлог америчке одлуке да подрже Албанце са Косова и Албанију је поправљање лошег утиска који САД уживају у муслиманском свијету. Муслимански свијет, посебно блискоисточне земље, виде Сједињене Америчке Државе као непријатељску земљу али и као агресора. Антиамеричка пропаганда у тим земљама је веома жива и налази широк одјек у масама. Снажна подршка одвајању Косова од Србије и његовом претварању у независну државу, служе америчком државном и политичком врху као доказ да Америка није непријатељ муслиманског свијета и да то на примјеру Косова и практично потврђују.

Најдубља тајна глобалних стратешких интереса Сједињених Америчких Држава у региону Балкана изражена је у изградњи највеће и најмодерније војне базе – Бондстил код Урошевца.

Функција тако велике и тако модерне војне базе је стратешки вишестрана. Најприје да обезбиједи мир и политичку, као и војну, стабилност у том подручју, да обезбиједи уредно функционисање комуникације Централне Европе са југом Балкана, да стави под политички и војни надзор нестабилну Македонију, скоро подједна-

ко насељену Шиптарима и Македонцима, да спречава могућно погоршавање односа између Македоније и Грчке због нерегулисаних термилошких и других спорова, да ојача војно присуство САД у Средоземљу и на Блиском истоку, као и да буде брана евентуалном руском продору на Балкан и топла мора.

Војна база Бондстил код Урошевца је кључна карика ширих империјалних војних планова Сједињених Америчких Држава. Њен настанак и њене стратешке функције треба у крајњој инстанци повезати и са источним питањем које ће се у блиско вријеме поново заостравати.

Војна база Бондстил код Урошевца наводи на закључак да Сједињене Америчке Државе намјеравају не само да веома дуго остану на Косову и Метохији него и да ће, због наведених стратешких интереса, временом створити Велику Албанију прикључивањем тој земљи не само Косова и Метохије, западних дјелова Македоније, грчког Епира, дјелова Црне Горе него чак и дјелова Србије до Ниша.

Стратешки војни и политички циљеви и интереси САД објашњавају што је представник генералног секретара Организације Уједињених нација за Косово, Марти Ахтисари, својим планом предвидио не само надгледану независност Косова, него и његово претварање у НАТО-државу. У Анексу XI његовог плана, одређује се да је НАТО коначан орган власти у независном Косову.

Амерички глобални стратешки интереси, које сам напријед навео, објашњавају и зашто је администрација Сједињених Америчких Држава рјешење Косовског проблема извукла из компетенција Савјета безбједности и међународног права и рјешава га без сукоба у Савјету безбједности са Русијом, Кином и другим утицајним земљама, то јест на начин који јој обезбјеђује *најлакше* и *најмање* компликовано рјешење – директним признавањем независности Косова, коју ће косовски актери објавити, а САД и друге кључне земље постепено прихватати.

Таква тактика Сједињених Америчких Држава смањује отпорну снагу сецесионизму не само од стране Србије него и Русије. Али је сасвим не елиминише.

Послије свега, ипак, треба примијетити да актери САД губе из вида да би такво рјешење проблему Косова могло изазвати нагли пораст национализма и политичког екстремизма у Србији, који би могли не само битно промијенити политичку ситуацију у Србији него и бити много опаснији од албанског сецесионизма.

Друга негативна страна сецесионистичког рјешења проблема Косова је нарушавање међународног права и Резолуције Савјета безбједности 1244, којима се Косово дефинише као интегрални дио Србије.

Најгоре од свега су врло вјероватне, па чак и сигурне, ланчане реакције и отимање сецесионистичких процеса испод контроле и њихово одвијање по властитој логици која би не само свима стварала велике невоље него и могла да угрози мир и стабилност у одговарајућим регионима.

Не постоји никаква сумња да за Косово нема не само срећног рјешења него ни обострано прихватљивог рјешења. То је разлог више да се не жури са рјешавањем, а поготово не са наметањем рјешења.

Велики успјеси које је Владимир Путин за релативно кратко вријеме – за свега осам година – остварио, чине да је он данас најугледнији државник свијета. Сви данашњи велики државници су партијски лидери који су посредством партијских кампања и изборних лобија постали шефови држава. Али, и као шефови држава они од народа нијесу преобладајно признати и прихваћени као национални великани.

Само је Владимир Путин прихваћен и општеназначен као национални лидер. Народ је не само желио да он продужи мандат председника Руске Федерације него је пристао и да се ради тога продужавања мандата мијења Устав земље. То је јединствен случај у данашњој свјетској историји. Јединствен случај је и то што Путин није хтио да прихвати спремност народа да се промијени Устав Руске Федерације како би он наставио да и даље буде њен председник и у трећем мандату узастопно.

Резултате које је Путин у тако кратком року постигао морају да признају и они који не прихватају његову политику. Веома је карактеристично да је угледни њујоршки лист „Тајм”, 19. децембра 2007. године, прогласио Путина за личност 2007. године.

Уз велика признања која сам одао Владимиру Путину, морам евоцирати резоновање мудрог атинског државника који је, поводом највеће награде коју су Атињани одлучили да му додијеле за заслуге за домовину, рекао да му то признање дају послуже смрти, јер док је жив може да направи погрешку којом би све своје заслуге поништио. А народна изрека каже: „Конац дјело краси”, што значи да се личности најпотпуније и најаутентичније оцјењују када се узимају са краја живота.

Основано се, дакле, може очекивати да Владимир Путин неће допустити да крај негира његов велики историјски почетак.

Велики успјеси које је Владимир Путин постигао за релативно кратко вријеме не значе да он није имао слабости и пропуста. Неке од њих ваља поменути у смислу добрих намјера и корисних сугестија.

Путин још увијек није елаборирао *конзисџенџину* економску концепцију, он је све препустио тржишту и тржишној регулативи, а она, поред добрих страна, има недостатака, па и слабости. Цјелину економског процеса земље треба боље осмислити и повезивати и још више интервенисати у том смислу. Јер чисти капитализам несумњиво убрзава економски развитак и повећава национално богатство, али има и другу страну – раслојава и антагонизира. Ваљало би евоцирати, па и користити, кинеско искуство.

Недостатак Путинове економске концепције састоји се и у томе што нема довољно капиталних улагања – осим у гасну и нафтну индустрију. Успон економије земље претежно се остварује продајом најпрофитабилнијих производа земље – нафте и гаса. Али те мељ трајне економске моћи и убрзаног економског развитака су капитална улагања. Зато на том плану треба брже и више радити, јер већ остварено богатство земље то омогућава.

Ако Путин оправдано води бригу о економском просперитету и повећавању националног дохода земље, морао би више и енергичније водити рачуна о *социјалној одговорности*, то јест о онима са малим примањима који још увијек тешко живе. Не би смио дозволити да Русија буде економски врло просперитетна земља, а нимало социјална држава. Од олигарха треба више одузимати а друштвено богатство праведније распоређивати.

Више и много брже треба радити на повећавању популације, јер би даље опадање или стагнирање популације умањило друштвене снаге и кочило социјални динамизам, а произвело би и друге тешкоће. Иако, је сам Путин питање повећавања популације вратио међу приоритете, то треба укључити у сам врх текуће политике. Популацију треба подстицати знатним побољшавањем услова ступања у брак и великим премијама за рађање више дјеце. Дјеца, која су највеће национално богатство, заслужују највећу пажњу, Већ остварени економски напредак земље и постигнуто национално богатство омогућавају да се на том плану може брже и ефикасније дјеловати.

Много више треба урадити и на плану школовања младих – олакшавати материјалне услове школовања, нарочито оних из сиромашних слојева који су најбројнији и гдје има највише талента. Ради већег унапређења образовања, свакако треба организовати стручна такмичења, награђивати најуспјешније, подстицати научно стваралаштво и амбиције до највишег нивоа.

Посебну бригу треба посветити модернизацији школства и рационализацији образовања на свим нивоима. Образовним институцијама треба обезбиједити најмодернија наставна средства. Треба чак тежити свеопштој компјутеризацији образовних институција и др. Јер „маљчики” су будућност земље, а високо образовање омладине најдрагоцјенији капитал државе и народа.

Пошто се на приоритетном безбједоносном плану постигло много, чак свјетски врх у наоружању, треба улагати средства и напоре да се свјетски врх постигне и у образовању, науци и умјетности.

Паралелно са тим, треба што више просвјећивати народ и уздизати његову духовност и његов културни ниво. Треба што више обогаћивати и квалитет живота. Ако су ограничена материјална средства и безбједносни приоритети то до сада сузбијали, сада је вријеме да се започне нова етапа у том домену.

Треба рећи отворено да је веома мало урађено на *моралном* уздицању руских људи. Распад земље, пљачкашка приватизација, безакоње, материјална биједа у коју је народ био запао, изазивали су не само драстично опадање морала него и достојанства људи. Знатно су се повећавали и људски пороци – пијанчење, просјаштво, проституција, мито, корупција и сл.

Модерна и угледна држава се не може мирити са таквим стањем, јер то не само да снижава њен углед него је и драстично компромитује. Због тога морални препород треба да буде један од најважнијих, а самим тим и најургентнијих задатака.

Са моралним оздрављењем друштва треба уздићи и *национални њонос* руског народа. Многи руски великани, интелектуалци и политичари, говорили су о националној гордости Руса и тражили да се она уздиже и његује. Данас је то у још већој мјери неопходно.

Путину се може замјерити и што је у домену спољне политике остао велики оптимиста у погледу завршетка хладног рата – често изјављује да је тај рат фактички завршен. Правилније би било рећи да се не ради о фактичком завршетку хладног рата, него о ограничавању његовог обухвата и о смањењу његовог интензитета, јер је

побједнички Запад реализовао своје најхитније планове и циљеве, па зато хладни рат може и да ограничи.

Да хладни рат у односу на Русију фактички није завршен, свједочи план Сједињених Америчких Држава да инсталирају антибалистички штит у Пољској и радарску базу у Чешкој. Ту постоји одређена аналогија са кубанском ракетном кризом, која је била кулминација хладног рата.

Стално и упорно одбијање челника САД свих руских предлога о заједничком организовању одбрамбених мјера и контроле ваздушног простора, као и заједничком ангажовању на спречавању потенцијалног ракетног удара са Блиског и Далеког истока, фактички говори да се ради о хладноратовском плану, или, у најмању руку, о елементима хладног рата. То, такође, потврђује и амерички план ширења НАТО-а на Исток. Зато у питању хладног рата не треба бити потпуно опуштен и смирен. Напротив, треба увијек имати на уму Горбачовљеве илузије и промашаје у том погледу.

Морам се осврнути и на питање демократије у Русији и на критике које западни државници и политичари упућују Путину због запостављања демократије и људских права. При томе, нећу разматрати спорно питање да ли у Русији има или нема довољно демократије, него само покушати да објасним зашто у њој нема више демократије.

Демократију свакако не треба идеализовати, а још мање апсолутизовати. Али о њој *увијек* треба бринути, јер је не само велика цивилизацијска тековина већ и обезбјеђује политичке слободе, ствара подстицајну атмосферу за социјални динамизам и стваралаштво. Па ипак, питање демократије у Русији није тако просто као у другим земљама.

Прво, демократија је увијек била слаба страна Русије и зато се не може за кратко вријеме остварити велики напредак у том домену.

Друго, о демократији у једној земљи, па и у Русији, треба резонovati конкретно, а не начелно и апстрактно, то јест са становишта националних приоритета.

У ствари, земља која излази из развалина и уздиже се на ниво стабилне и моћне државе, мора *ирвенствено* мислити о националној сврсисходности, па о демократији – демократија ће све више и више јачати са стабилизовањем стања и консолидацијом земље.

У вези са проблемом демократије у Русији, треба се осврнути и на катастрофални пораз прозападне опозиције на протеклим из-

борима, јер западни актери, и још више мас-медији, тај пораз непосредно везују за недемократску предизборну атмосферу, ограничавање дјелатности опозиције и сл.

Мишљења сам да је тај страховити пораз мање настао због ограничене демократије а много више због непријатељске западне политике према Русији. У вријеме када се Русија уздиже из рушевина, а Запад јој у томе ствара велике тешкоће, гласање за прозападне партије народ је сматрао равним издаји. То је свакако пресудно утицало да пораз опозиције буде тако убједљив.

Да би било више демократије у Русији, требало би створити много повољније спољнополитичке услове, којих још увијек нема. Умјесто њих, постоје спољнополитичке и војне потешкоће које Запад прави Русији, као што су: подстицање непријатељског држања у окружењу – Украјини и Грузији, затим ширење НАТО-а на исток, инсталирање антибалистичких ракета на границама Русије, стварање економских потешкоћа Русији спречавањем њеног уласка у Свјетску трговинску организацију и др.

Такво понашање Запада наводи Владимира Путина да много више води рачуна о безбједности земље неголи о развијању демократије у држави. Може се узети као сасвим сигурно да што се буде Русији више стварало спољнополитичких и војних потешкоћа, то ће се у њој демократија све мање развијати. Због тога, уколико се хоће демократија у Русији, треба према њој водити добронамјерну политику. Без тога, захтјеви Запада за демократизацијом Русије, Путину и Русима ће изгледати као тражење отвореног простора за слободно дјеловање антируске опозиције, а они то сигурно неће дозволити.

Тешкоће које западни актери стварају Путину и Русији, које су изазвале ограничавање развијања демократије, могу изазвати, или су већ на путу да изазову, много веће и озбиљније потешкоће – јачање руског национализма, па и већ примјетног антисемитизма, који би не само били још већа сметња развитку демократије у Русији, него би могле изазвати и велике невоље изван њених граница, прије свега у непосредном окружењу, а затим и много шире.

Могући снажни руски национализам највише би угрозио сусједне земље – Украјину и Грузију, које су га увелико и изазвале. Ради тога, те земље би требало да своју спољну политику *уравношљавају* са Русијом, не само због тога што је Русија заинтересована за добре односе са тим сусједним земљама него и зато сто је велика

сила, која уза све то располаже и огромним природним ресурсима и енергентима који су тим земљама неопходни.

Политика која би Украјину и Грузију одвајала од Русије и супротстављала Руској Федерацији због њиховог везивања за Сједињене Америчке Државе и уласка у НАТО, била би не само неразборита него и контрапродуктивна са гледишта националних интереса тих земаља.

Таква политика би, у крајњем случају, могла угрозити и сам остатак тих земаља у њиховом садашњем облику и простору.

Пошто у Украјини и Грузији живи више милиона Руса, они би се, заједно са антинатовском опозицијом у земљи, могли побунити против уласка тих држава у НАТО, што би не само драматизовало политичку ситуацију у њима него би довело и до грађанског рата.

Постоји и друга велика опасност – да Русија у наслону на своје сународнике и антинатовску опозицију у поменутих земљама, војном интервенцијом спријечи њихов улазак у НАТО, или чак анектира дјелове тих држава у којима у већини живи руски народ.

Владе Украјине и Грузије би требало да поведу рачуна о томе да њихов улазак у НАТО није само ствар која се тиче једино њих, САД и НАТО-а, него и општег мира и безбједности у цијелом том региону. Морале би схватити и то да је Русија у том региону јачи и одлучнији фактор него Запад и НАТО.

Све наведено недвосмислено говори да непријатељску политику према Русији треба замијенити уважавањем њених специфичних околности и са њом успоставити равноправне и партнерске односе.

Послије освјетљавања великих Путинових успјеха и указивања на енергичније остваривање неких задатака, размотрићу и једно веома крупно питање које се тиче Путинове будуће државничке активности.

Пошто ће Путин наставити државничку каријеру као *прегсједник руске Владе*, с тим у вези треба размотрити питање да ли су биле веће и озбиљније тешкоће са којима се он сусретао и успјешно их рјешавао, или оне које га очекују у наредној фази. И које су главне тешкоће са којима ће се у новој фази рада сучелити?

Унутрашње тешкоће Русије биваће све мање, јер је одлучујући заокрет и успон извршен у протеклој етапи. Економски просперитет, огромне финансијске резерве, природна богатства земље, посебно гаса и нафте, за којима ће потражња бивати све већа и већа, говоре да ће те унутрашње тешкоће бити све мање. Поред економ-

ског просперитета, остварена је стабилност државе и патриотско јединство народа. Подршка народа Путину на посљедњим, недавно одржаним, изборима је фрапантна – 64,5%.

Дозвољавам себи да претпоставим да ће тешкоће са којима ће се Владимир Путин и државни врх Руске Федерације сусретати у наредном периоду бити много озбиљније и веће, неголи оне које је досад успјешно разријешо. То би биле најприје *безбједносне* тешкоће. Прва, са својим оркужењем – Украјином и Грузијом – које ће Запад, што Русија буде јача и утицајнија, све више везивати за себе и супротстављати их Русији. Друга тешкоћа је даље ширење НАТО-а на исток. Трећа тешкоћа је постављање антиракетног штита у Пољској и радарске базе у Чешкој. Наведене тешкоће, које су већ сада сасвим очигледне, временом ће бивати све веће и озбиљније.

Четврта тешкоћа је очување територијалног интегритета Русије и посебно богатства руског Сибира.

Подсјетићу да су амерички идеолошки стратеги, а затим дипломати и политиколози, посебно Хатингтон, одавно формулисали тезу да је совјетско природно богатство неравномјерно распоређено и као примјер су узимали Русију, која, с обзиром на број становника, посједује огромна природна богатства која далеко превазилазе њене потребе и зато их, наводно, треба учинити доступним онима којима су неопходна.

Присталице такве америчке империјалне политике не траже само прерасподјелу националног богатства Русије него, ради њеног лакшег и бржег остваривања, сматрају да Русију треба распарчати на четири геополитичка дијела.

Пошто ће се проблем природних богатстава у свијету све више заостравати, јер ће их бивати све мање, притисци да се овлада руским природним богатствима, посебно онима у Сибиру и на Кавказу, биће несумњиво све већи, а тај проблем биће много крупнији и тежи него инсталирање антибалистичких ракета на руским границама.

Поред наведених тешкоћа јавиће се и једна *глобалној* карактера.

Са другом половином XX вијека, посебно са хладним ратом, настало је велико убрзање свјетске историје, које је изазвало њено огромно *усложњавање* и *многo* отежало остваривање жељених циљева. Још више је отежало историјско предвиђање.

Слом реалног социјализма и распад Совјетског Савеза, а са њим и социјалистичких земаља, с једне, и уједињење Њемачке и њено интегрисање у НАТО, с друге стране, напросто нико није мо-

гао предвидјети. Поред тога, у блиској будућности, све већу улогу у друштву и историји неће играти идеологија него технологија, природни ресурси – као, рецимо, вода, гас и нафта – и економија. На тој основи вршиће се утицај земаља у свијету и формирање савеза међу њима. Свијет ће бити много сложенији, а односи међу државама и народима много деликатнији. У складу са тим, све ће теже бити управљање државама у стилу великих државника.

Такве перспективе намећу да се већ у садашњости мисли о наведеној будућности и да садашњост буде утемељење *йовольне* будућности. У том погледу чини ми се да ће одлучујуће свакако бити обезбеђивање солидних и моћних савезника.

За Русију би најбоље и најкорисније било *џрајно* привилеговање односа са Кином и обезбеђивање стратешког партнерства са њом, не само зато што је то земља прворазредне свјетске будућности него и зато што се привреде тих двију земаља узајамно допуњавају. Посебан разлог за то је чињеница што Кина није експанзионистичка, него мирољубива земља.

Савез Русије са Кином треба што прије остварити из још једног разлога.

Једини услов да Сједињене Америчке Државе на дуго вријеме ријеше питање горива и да сачувају свој статус суперсиле је стратешки савез са Кином, који би се могао остварити *само* на рачун руског Сибира. Може се основано претпоставити да актери САД имају у виду и ту опцију и да при томе рачунају на кинески прагматизам и реализам. Међутим, успјешан стратешки савез Русије и Кине онемогућио би ту и сличне комбинације.

Све користи које би Русија могла остварити савезом са Кином, Кина би исто тако могла остварити стратешким савезом са Русијом.

Русија, такође, треба да утемељује *џрајно* стратешко партнерство и са Индијом, јер је и та земља не само велика и многољудна држава него и економски снажна и просперитетна земља. Поред тога, за непуне двије деценије и она ће избити у сами свјетски врх. Уза сва то, Индија је такође мирољубива земља која знатно доприноси међународном миру и свјетској стабилизацији.

Паралелно са унапређивањем стратешких сарадњи са Кином и Индијом, Путин још више треба да поради на остваривању *џрајној* савеза Русије, Кине и Индије, јер се тиме најбоље и најтрајније учвршћује како будућност Русије тако и будућност двију поменутих азијских земаља.

Ради утемељивања поменутог тројнаг савеза, Путин и руска дипломатија треба живо да се ангажује на отклањању неспоразума и тешкоћа које постоје у односима и између Индије и Кине, јер би то свакако олакшало остваривање поменутог савеза.

Остваривање стратешког савеза Русије, Кине и Индије није само изузетно значајно за све три државе и њихову будућност него, као што ћемо то видјети, и за *будућности човјечанства*.

Велико убрзање свјетске историје, које изазива њено велико усложњавање а тиме и отежавање успјешног руковођења државама, налаже стварање *консултивних савјета и ордана* који би владари-ма помагали у обављању веома одговорних државничких послова и умањивати њихове евентуалне пропусе и промашаје.

Да би Русија на интелектуалном и политичком плану у садашњости утемељила солидну будућност, неопходно је ангажовати најистакнутију *колективну њамет* те земље. У Сједињеним Америчким Државама таква колективна памет постоји поодавно – *Савјет за међународне односе*, који чине најугледније и најзначајније личности, и који, у крајњој линији, одлучује о свим најважнијим питањима САД и њихове политике у свијету.

Нешто слично ваљало би, по мом мишљењу, створити и у Русији, али не од политичара него од *националних*, то јест *најистакнутијих* ауторитета земље. Уз тај општенационални Савјет, требало би свакако формирати *интернационални* консултативни савјет, састављен од најумнијих личности и од испробаних и доказаних пријатеља Русије. Такво тијело било би не само од велике умне користи Русији него би и појачало њен углед и њен утицај у свијету.

Ове моје рефлексije и сугестије искључиво су мотивисане искреном жељом да Русија ваљано утемељи своју будућност и да поново постане *кров* свијета.

Да би челници великих држава *заиста* били велики државници, они морају да раде не само на обезбјеђивању савезника и утемељивању солидне будућности своје земље него и да брину о *судбини човјечанства*, јер су велико убрзање свјетске историје и експанзија глобализације тај проблем већ истурили у први план. У ствари, са великим убрзањем свјетске историје и експанзијом глобализације, свијет је фактички постао не само тијесно повезана цјелина него је и будућност човјечанства постала *ојшти* и *најбитнији* проблем.

Проблем судбине човјечанства данас је најважнији проблем и због тога што је та судбина много више мрачна неголи што је свијетла, јер о њој деценијама нико озбиљно није бринуо.

Проблем будућности човјечанства утолико је озбиљнији и актуелнији што су Уједињене нације увелико изгубиле не само универзалност него и самосталност – потпале су под утицај водећих западних земаља. Због тога велике државе о којима говорим, треба не само да попуне празнину у дјелатности Уједињених нација него и да буду њихов коректор.

Државничка брига за будућност човјечанства данас понајприје треба да буде брига о *рејенерацији њприроде* и обезбјеђивању *адекватних* природних услова људског постојања, јер су људи, бездушним уништавањем природе, уништили и природне услове свога постојања.

Државничка брига за будућност човјечанства треба да значи *борбу за мир*, за *добросусједске* односе и за *равноправну* сарадњу у свијету, јер би рат, у условима термонуклеарног наоружања, значио потпуно уништење свијета.

Државничка брига за будућност човјечанства данас треба и да значи *превадавање* јаза између високоразвијених и неразвијених земаља и ублажавање економске биједи, смртности од глади и од сиде, као и свих других невоља неразвијеног свијета.

Државничка брига за будућност човјечанства укључује и признавање права *свим народима* – великим и малим, да *самостјално* одлучују о својој судбини, облицима друштвене организације, начину живота и правцу свога историјског кретања.

Државничка брига за будућност човјечанства треба да значи и *одбацивање империјалне њолиџике* која тежи потирању националних, културних, конфесионалних разлика и осталих особености народа и која тежи успостављању истозначног и истополарног свијета.

Умјесто одбацивања патриотизма у име мондијализма, или одбацивања мондијализма у име националних особености и патриотизма, рјешење треба изналазити у *дијалекџичкој синџези* – у прихватању општецивилизацијских тековина, људских права и индивидуалних слобода од стране патриота, и уважавања националних, културних и конфесионалних особености од стране мондијалиста. Јер патриотизам – лишен општецивилизацијских права и демократских слобода – био би *анахрон*, а мондијализам, који са-

свим негира националне, културне и вјерске особености, био би *ајсџиракџиан*, то јест без *корјена* и без *душе*.

Сматрам да би се будућност човјечанства најбоље обезбиједила наведеним савезом трију великих држава – Русије, Кине и Индије, јер оне одбацују империјалне претензије и јер су то просперитетне и мирољубиве земље. Такав савез имао би огроман значај не само за оздрављење међународних односа него и за очување мира и стабилности у свијету. Он би не само могао да онемогући империјалне амбиције неких других великих држава него и да спасе човјечанство од глобалних оружаних сукоба и самоуништења.

Пошто је савез Русије, Кине и Индије од изузетног значаја не само за сваку од тих трију земаља него и за будућност човјечанства, треба већ сада формирати савјет најистакнутијих представника тих земаља који ће радити на даљем развијању односа и припреми тројног савеза. Поред тих националних савјета, требало би формирати и глобални или међународни савјет који би исто тако био компетентан и дјеловао у истом смислу.

Све веће убрзање свјетске историје и све јача експанзија глобализације, упозоравају да се не смије губити вријеме нити каснити за историјом.

Своје предавање завршићу једним благим прекором и једним важним проблемом. Обоје је намијењено црногорском државном врху.

Кад филозоф историје говори о нашем времену и још више о Владимиру Путину као неимару нове Русије, онда црногорско државно руководство мора да схвати важност, ако не предавача, онда свакако теме излагања, јер све то што се данас односи на Русију и збива у Русији изузетно је значајно за Црну Гору. Само неодложна сједница Владе може поменуто руководство да оправда за недолазак неког од њих на моје предавање.

Порука се такође односи на Русију а много је важна за јачање позиције данашње Црне Горе и њеног руководства. Порука је из времена Другог свјетског рата.

Страхујући да ће, последице грандиозне побједи код Стаљинграда, руска армија све више напредовати ка западу и да ће Запад постати слабија страна, Черчил је дошао на идеју да склопи споразум са Стаљином о компромисном утицају у источноевропским земљама и на Балкону. Политика компромиса, коју је иницирао Черчил а прихватио Стаљин, значила је остваривање споразума Ти-

та и НКОЈ-а и југословенске краљевске Владе у Лондону. Начелан споразум остварен је на првом састанку одржаном на Вису, 14. јуна 1944. године.

Други састанак Тита и Шубашића договорен је за почетак мјесеца новембра исте године, у Белој Цркви.

Пред Шубашићев долазак на састанак са Титом, Черчил и краљ Петар II дали су му инструкције за вођење преговора и обавезали га да се одмах послјије постигнутог споразума врати у Лондон ради подношења извјештаја о току и резултатима споразума.

Послије завршетка разговора и склапања споразума са Титом, Шубашић се није вратио у Лондон да своје менторе обавијести о споразуму, како су они тражили и очекивали, него је директно отпутовао за Москву ради састанка са Стаљином. Са Шубашићем су у Москву отпутовали Едвард Кардељ и Влатко Велебит, који су учествовали у преговорима. Стаљин је Шубашића и остале љубазно примио, а Велебита је оставио пред вратима, свакако због сумњи и неповјерења у његову лојалност. Стаљин је одобрио споразум и обећао да ће совјетска Влада подржати његову реализацију.

Из Москве, Шубашић је отпутовао за Лондон на састанак са краљем Петром II и Черчилом. Краљ је оштро критиковао Шубашића због одласка у Москву и тражио објашњења за тај неодобрени и зачуђујући поступак. Рекао је: „Ми уживамо гостопримство и велику помоћ Савезника а Ви сте то потпуно игнорисали. Чиме објашњавате такав свој поступак?”

Шубашић је заћутао, а затим самоувјерено реплицирао: „Ваше Величанство, ми уживамо гостопримство и велику подршку Савезника и сва наша политика, нарочито спољна политика, води се у духу савезничке политике. Сматрао сам да нашу политику треба уравнотежити са Русијом и зато сам отишао код Стаљина”.

На Шубашићев одговор, краљ Петар II је занијемно.

Чини ми се да данас у овом погледу постоји велика подударност са Црном Гором. Сва њена спољна политика, па и остала, води се стриктно у духу англо-атлантских критерија, система вриједности и постојећих организација.

Нема никакве сумње да са Западом, посебно САД, треба тијесно сарађивати јер су тамо не само најмодернија технологија и најпросперитетнија економија него и уважавање демократских права и индивидуалних слобода. Али се не треба везивати искључиво за Запад и САД, јер они знају да испољавају не само недосљедност

у политици него и империјалне амбиције. Зато црногорску спољну политику треба *уравниошежавати са Русијом*. Са Русијом ће се лакше остваривати сарадња и она ће бити мање себична од западне. Са Русијом треба јачати сарадњу не само зато што је то словенска и пријатељска земља него и зато што ће њена снага и утицај у свијету све више расти.

Дозвољавам себи да упутим још једну поруку црногорском државном руководству: у великој и славној земљи Русији, званични представник Црне Горе, односно њен амбасадор, не треба да буде одређиван по политичкој припадности и мјесту које заузима у партијској хијерархији или у међупартијском коалиционом договору, него по *националном* угледу и неоспорним *квалијететима*. Не само зато што ће таква личност најбоље репрезентовати Црну Гору него и зато јер ће бити најбоље прихваћена од стране званичне Русије и уз то добити највећу потпору за остваривање узајамно корисне сарадње.

Ову примједбу стављан јер је општепознато да се, како црногорски амбасадори тако и амбасадори земаља бивше Југославије, одређују по уским партијским критеријумима или по коалиционој нагодби, па чак и по родбинској повезаности.